

Олена АФОНІНА,

кандидат мистецтвознавства, доцент

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

МИСТЕЦЬКИЙ КОД І «ПОДВІЙНЕ КОДУВАННЯ» У СИМВОЛІЦІ

У статті розглянуті поняття «мистецький код» і «код культури». На прикладі символіки кольорів визначено процес «подвійного кодування» в мистецтві. Охарактеризовано поняття «коду» як конкретної форми «ВЖЕ» (вже баченого, вже прочитаного, вже зробленого). Наголошено, що українська державна і мілітарна символіка мають сприяти позитивному сприйняттю і миролюбному настрою в «подвійному кодуванні» оточуючих.

Ключові слова: мистецький код, код культури, подвійне кодування, українська державна символіка, мілітарна символіка.

Afonina O., PhD in art studies, National academy of managerial staff of culture and arts. Art code and "double coding" in symbol. Concepts "Artistic code" and "code of culture" are considered in article. The process of "double coding" in art defined on the example of the color symbolism. The notion of "code" as a concrete form "Already " (Already seen, already read, already done) is described. It is stressed that Ukrainian state and militaristic symbols should promote positive perception and a peaceful mood in the "double encoding" of surrounding ones.

Key words: artistic code, cultural code, double coding, Ukrainian state symbols, militaristic symbols.

Широка палітра кодів та їхнє різноманітне втілення презентуються в сучасній науці, культурі і мистецтві, і навіть у сфері повсякденності. Код,

незалежно від сфери використання, має бути пізнаваним, тільки тоді він може передати зашифровану інформацію з її подальшою обробкою. Код культури як код мобільного зв'язку чи банківської картки є точною, стислою інформацією, закріпленою у знаках і символах. Невипадково, що аналізу кодів культури присвячені численні дослідження з філософії та естетики (Ж. Бодрійяр, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, К. Касторіадіс, Ю. Крістева, Ж. Лакан, С. Лангер, К. Леві-Строс, Ж. Ліотар, Я. Мукаржовський, Ч. Пірс, М. Серра, Ф. де Соссюр, А. Усманова, М. Фуко, У. Еко), культурології (С. Горюнков, В. Діанова, Ю. Лотман, О. Кирилюк, Н. Кириллова, Б. Парахонський, С. Повторева), інформатики (Й. Білинський, К. Огороднік, Р. Фано, Д. Хаффман, Р. Хемінг, К. Шеннон, М.Юкиш) та теорії комунікації (А. Греймас, М. Кастельс, Г. В. Лейбніц, М. Маклюен, А. Тойнбі, С.Холл). Окремим блоком можна визначити роботи з психології, що присвячені не тільки коду, а й процесу «подвійного кодування» (Дж. У. Аткинсон, Г. Х. Бауер, Л. Брукс, М. Вебер, П. Воллен, Ш. Лаурі, А. Пайвіо, Л. Петерсон, М. Познер, Дж. Санта, М. Фарах, В. Шаталов, Р. Шепард, З. Фрейд, К. Юнг та ін.). Звичайно, що й історики й мистецтвознавці не оминули своєю увагою коди культури як накопичену в культурі та мистецтві інформацію у символах і знаках (В. Карпов, Д. Кірнарська, І. Юджін).

Код в культурі пов'язаний із ученнями про знак і мову, які в свою чергу мають неоднозначне трактування, на чому й ґрунтується «подвійне кодування». Цікаво, що проблематика «подвійного кодування» притаманна художнім творам, які з'явилися в період мистецького трансавангарду і постмодернізму. Хоча витоки дослідження цього феномена культури і мистецтва можна знайти і на зорі семіотики (Е. Касіерр) та естетики як загальної лінгвістики (Б.Кроче).

Культурний код транслює інформацію, яка була накопичена в історії культури і мистецтва і закріплена у знаках і символах з міфів, релігії, фольклору як артефактах культури.

Потрапляючи до мистецтва, код культури у нових умовах набуває різних значень (конотацій). Мистецький код є більш вузьким поняттям порівняно із кодом культури і відноситься до засобів виразності у різних видах мистецтва. Приміром у музиці кодовими стають мелодії (Скорик з кінофільму «Доярка із Хацапетовки»), в хореографії – рухи Ісідори Дункан, притаманні певним періодам історії мистецтва, в образотворчому мистецтві одним із таких символічних мистецьких кодів є кольори.

Наприклад, усім знайома жовто-синя кольорова гама для автора-художника буде мати одне забарвлення, для реципієнта зовсім іншу інформацію, тобто це буде шлейфом цитат, алюзій, ремінісценцій залежно від досвіду усіх учасників процесу кодування-розкодування зашифрованого змісту.

Тому на прикладі символіки кольорів спробуємо визначити систему відкриття їх прихованих форм і змістів тобто процес «подвійного кодування» в мистецтві.

Символізм означає із французької «symbolisme», із грецької – символон і представляє собою знак, стає ознакою, прикметою, символом чогось, уявленням, заміною реальної речі чи дійства. Крім того, символізм є літературно-мистецьким напрямом кінця ХІХ – початку ХХ ст. Ідеї засновників цього напрямку ґрунтувалися на філософії А. Шопенгауера, «теорії несвідомого» Е. Гартмана і поглядах Ф. Ніцше. Для них символ став основою продукування мистецької творчості. Цей символ містить непомітний сенс, прихований у глибині якогось явища. Для його розкриття треба зануритися у музичне, поетичне чи інше мистецтво. Головний сенс був замаскований умовним символом із неоднозначним прочитанням, що й утворило умови для «подвійного кодування і розкодування» закладеної інформації. Приміром, художнє полотно Жана Дельвіля «Прометей викрав вогонь для людей» (1907), де Прометей виглядає як сучасний культурист і стає Прометеєм – героєм міфу – тільки для досвідчених міфологічними оповідями реципієнтів. Чи інша картина «Сакральна музика»

(1889) бельгійського художника Огюста Левека буде розгадкою при прочитанні назви твору.

«Подвійне кодування» і в мистецтві, і в символіці (не тільки кольорів) є системою відкриття прихованих форм і змістів. Приміром символічний образ самозакоханого Нарциса у міфі і балеті, чи просто квітка в природі.

«Подвійне кодування» в мистецтві і в символіці, як і бінарність коду, є вираженням не кількісного, а якісного змісту творів мистецтва. Приміром, для мистецтвознавців-експертів і знавців середньовічної естетики жовто-блакитна гама зустрічалася у міфологічних та релігійних сюжетах, ставала основою багатьох творів мистецтва, тобто мистецьким кодом. Приміром мистецтва кераміки італійського майстра XV-XVI ст. Франческа Авеллі та його творів на міфологічно-релігійні мотиви. Тож при експертизі творів мистецтва кольорова гама ставала мистецьким кодом історичного розвитку. У ранньому християнстві жовтий був кольором Святого духу, в готичному мистецтві цей колір набув негативних ознак. Золотий колір, а не жовтий став символом божественного одкровення або зоряним світлом, що зійшло з небес.

Мабуть тому жовто-блакитна барва з'явилася у розписах церков та у церковних речах – ризах, фарбованій різьбі іконостасів. Синій колір символізував небеса, істину, гармонію, здійснюючи зв'язок між небесним і земним, Богом і миром.

Кольорова гама державної символіки України є мистецьким кодом, який втілює концентровану інформацію як будь-який інший код. А за ним простягається довгий процес кодування-розкодування цієї інформації залежно від досвіду автора твору, виконавця, реципієнта – процес «подвійного кодування».

«Подвійне кодування» і в мистецтві, і в символіці не означає, що поєднання різних кодів в одному художньому творі (Р. Барт), схрещення мов і кодів філософії та літератури в гіпертексті (Ж. Дерріда), пародійне зіставлення

текстуальних світів (Ч. Дженкс) з метою багатоадресності та багатоваріантності прочитання тексту (У. Еко) можна визначити як один плюс один, один код плюс одне чи два його значення. Це означає, що культурний або мистецький код інтерпретується. Приміром поетичні тексти одного із українських символістів-футуристів Михайла Семенка знаходять своє втілення в музиці сучасного українського композитора Олександра Козаренка «П'єро мертвопетлює».

У кожному новому прочитанні код стає певним типом вже баченого, вже прочитаного, вже зробленого; код є конкретною формою ВЖЕ, понадтекстовою організацією – «подвійним кодуванням» і в мистецтві, і в символіці.

Символ як умовне позначення теж є понадтекстовою організацією. Він стає тією зв'язуючою ланкою, «подвійним кодуванням» і утворює послідовне розшифрування семіотичного, семантичного та інформаційно-художнього повідомлення.

Хотілося би, щоб мілітарна символіка загалом, і символи української державності зокрема, сприяли тільки позитивному сприйняттю і миролюбному настрою в «подвійному кодуванні» оточуючих.